

شناسایی عوامل مؤثر بر کنترل‌های داخلی به منظور کاهش ریسک بنگاه‌های اقتصادی با ارائه الگوی بهینه آنها

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۰۶

حبیب غفاری^۱، علی امیری^{۲*}، حجت الله سالاری^۳، داوود خدادادی^۳

۱- دانشجوی دکتری حسابداری، گروه حسابداری، واحد بندرعباس، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرعباس، ایران

۲- استادیار، گروه حسابداری، واحد بندرعباس، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرعباس، ایران (Amiri.study@gmail.com)

۳- استادیار، گروه حسابداری، واحد بندرعباس، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرعباس، ایران

چکیده

فرایند شناسایی و تحلیل ریسک یکی از اجزای اصلی سیستم کنترل داخلی اثربخش است. مدیران بنگاه‌های اقتصادی و سازمان‌ها مالک و مسئول مستقیم ریسک‌ها و استقرار کنترل‌های داخلی هستند، ولی این ریسک‌ها تا حدودی توسط مدیران نادیده گرفته می‌شوند. هدف این پژوهش شناسایی عوامل مؤثر بر کنترل‌های داخلی به منظور کاهش ریسک بنگاه‌های اقتصادی و ارائه یک الگوی بهینه است. روش تحقیق آمیخته اکتشافی با ترکیب روش‌های کمی و کیفی است. برای پاسخ به سؤال پژوهش با ارسال پرسش‌نامه به ۷۰ نفر از افراد متخصص و صاحب‌نظر در حوزه حسابداری و حسابداری، مطابق چارچوب کوزو عوامل مؤثر بر کنترل‌های داخلی به منظور کاهش ریسک بنگاه‌های اقتصادی، شناسایی شده و سپس با استفاده از روش آماری معادلات ساختاری و نرم‌افزار PLS Smart داده تجزیه و تحلیل شدند. در بخش کیفی این تحقیق، با توجه به نتایج پرسشنامه‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها و نمونه‌گیری هدفمند تعداد ۱۲ نفر از خبرگان به‌عنوان مشارکت‌کنندگان در پژوهش انتخاب و ضمن مصاحبه با آنها و بهره‌گیری از نتایج تحقیقات پیشین ۶ عامل شامل: ارزیابی ریسک، سیستم‌های امنیتی، چارچوب و چارت سازمانی، راهبرد و استراتژی، گزارش‌ها و اطلاعات و اخلاق متناسب حرفه به‌عنوان عوامل مؤثر بر کاهش ریسک سیستم کنترل داخلی شناسایی و روابط معنادار بین این عوامل مشخص شد. در نهایت الگوی بهینه پیاده‌سازی عوامل مؤثر بر کنترل‌های داخلی به منظور کاهش ریسک ترسیم شد. نتایج این پژوهش نشان داد که عامل ارزیابی ریسک با بار عاملی ۱۶/۶۷۰ بالاترین و عامل گزارش‌ها و اطلاعات با بار عاملی ۷/۴۵۱ پایین‌ترین اثر بر کنترل داخلی برای کاهش ریسک بنگاه‌ها را داشته است.

واژه‌های کلیدی: ارزیابی ریسک، کنترل‌های داخلی، امنیت، داده بنیاد، الگوی بهینه

Presenting an Optimal Model of Internal Controls to Reduce the Risk of Enterprises

Habib Ghafari¹, Ali Amiri^{2*}, Hojjatallah Salari³, Davood Khodadadi³

1. PhD. Student in Accounting, Dept. of Accounting, Bandar Abbas, Branch, Islamic Azad University, Bandar Abbas, Iran

2. Assist. Prof., Dept. of Accounting, Bandar Abbas, Branch, Islamic Azad University, Bandar Abbas, Iran (Amiri.study@gmail.com)

3. Assist. Prof., Dept. of Accounting, Bandar Abbas, Branch, Islamic Azad University, Bandar Abbas, Iran

Abstract

The process of risk identification and analysis is one of the main components of an effective internal control system. Managers of economic enterprises and organizations are the owners and directly responsible for risks and the establishment of internal controls, but these risks are somewhat ignored by managers. The purpose of this research is to identify the factors affecting internal controls in order to reduce the risk of economic enterprises and provide an optimal model. The research method is the combination of quantitative and qualitative methods. In order to answer the research question, by sending a questionnaire to 70 experts in the field of auditing and accounting, according to the Kozo framework, the factors affecting internal controls to reduce the risk of economic enterprises were identified, and then data were analyzed using the statistical method of structural equations and Smart PLS software. In the qualitative part of this research, according to the results of the questionnaires, data analysis and targeted sampling, 12 experts were selected as participants in the research, while interviewing them and using the results of previous research on 6 factors including: risk assessment, security systems, framework and Organizational chart, strategy, reports and information and professional ethics were identified as effective factors in reducing the risk of internal control system and significant relationships between these factors were identified. Finally, the optimal pattern of implementing factors affecting internal controls in order to reduce risk was drawn. The results showed that the risk assessment factor with a factor loading of 16.670 had the highest effect and the reports and information factor with a factor load of 7.451 had the lowest effect on internal control to reduce the risk of companies.

Keywords: Risk Assessment, Internal Controls, Security, Data Theory-Based Approach, Optimal Model.

۱۲۸

ویژه‌نامه پدافند

اقتصادی

پاییز و زمستان ۱۴۰۲

دو فصلنامه علمی

و پژوهشی

بررسی و آسیب‌شناسی احیای واحدهای صنعتی و معدنی راکد و نیمه فعال استان اصفهان و ارائه راهبردهای احیای/سیامک ظاهری و همکاران

رشد و دگرگونی سریع روابط اقتصادی، منجر به رقابت شدیدی در عرصه تجارت، صنعت، سرمایه‌گذاری و اقتصاد شده است به همین دلیل شرکت‌ها، سازمان‌ها و بنگاه‌های اقتصادی برای بقاء و گسترش اقدامات رقابتی در صنعت و محیط استراتژیک، خود، نیاز به انجام کنترل‌های داخلی اثربخش، مناسب و به‌موقع برای کاهش ریسک فعالیت‌های خود دارند.

کنترل‌های داخلی اهمیت بسزایی در کاهش ریسک سازمان و تحقق اهداف آن داشته و افزایش کیفیت آن می‌تواند موج کارا تر بودن شرکت‌ها، حفظ، بقا و توسعه منابع بنگاه‌ها شود [۱].

شرکت‌ها به دلیل عدم اطمینان محیطی با انواعی گسترده از ریسک‌ها مواجه هستند. محیط کسب‌وکار آشفته همراه با تبلیغات شدید در هنگام ورشکستگی شرکت، تمرکز بر مدیریت اثربخش ریسک را به سیاست‌گذاران و مدیران شرکت‌ها تحمیل می‌کند و بدین‌صورت مدیریت اثربخش ریسک به یکی از فرایندهای اصلی کسب‌وکار تبدیل شده است. در واقع مدیریت اثربخش ریسک جزء حیاتی سیستم کنترل داخلی در نظر گرفته می‌شود و هیچ کسب‌وکاری بدون مدیریت اثربخش ریسک سودآور نخواهد بود [۲، ۳، ۴، ۵].

از نظر کوزو مدیریت ریسک بنگاه «فرآیندی است تحت تأثیر هیئت‌مدیره، مدیریت و سایر کارکنان بنگاه که در تنظیم استراتژی، شناسایی رویدادهای بالقوه‌ای که ممکن است بر بنگاه تأثیر گذارد و مدیریت ریسک‌ها برای تنظیم آنها در سطح ریسک قابل‌پذیرش به کار می‌رود تا راجع به دستیابی به اهداف بنگاه‌های اقتصادی اطمینانی معقول فراهم شود». از دیدگاه کوزو چارچوب یکپارچه مدیریت ریسک بنگاه‌های اقتصادی شامل محیط داخلی، تنظیم اهداف،

شناسایی رویداد، ارزیابی ریسک، واکنش به ریسک، فعالیت‌های کنترلی، اطلاعات و ارتباطات و نظارت می‌شود [۶].

حال با توجه به اجزای یادشده می‌توان نتیجه گرفت که کنترل داخلی بخش جدانشدنی مدیریت ریسک است و چارچوب مدیریت ریسک شرکت، کنترل داخلی را نیز در برمی‌گیرد و درنهایت این که کنترل‌های داخلی و مدیریت ریسک باهم در ارتباط هستند و برخی از اجزای آنها مشابه است [۷].

بسیاری از پژوهشگران اندازه شرکت، درآمد، نرخ ارز، پیچیدگی تجارت، ریسک مالی، کیفیت حسابرسی داخلی و نظارت شرکت‌ها را از جمله عوامل مؤثر بر کیفیت کنترل داخلی می‌دانند [۸]. امروزه هراندازه که کنترل‌های داخلی قوی‌تر باشند، ریسک مربوط به بنگاه‌های اقتصادی کاهش و استفاده صحیح‌تر از منابع موجود صورت گرفته و در نتیجه کارایی منافع افزایش یابد. به همین علت استقرار سیستم مناسب کنترل داخلی در شرکت‌ها منجر به ارتقای پاسخگویی و شفافیت مالی و همچنین کاهش ریسک خواهد شد.

ضرورت این پژوهش ناشی از اهمیت بسیار بالای عوامل مؤثر بر کنترل‌های داخلی به‌منظور کاهش ریسک در واحدهای اقتصادی و نقش تعیین‌کننده آنها در بقا و پیشبرد اهداف سازمان هست. پژوهش‌های اخیر اظهار می‌دارد که افزایش کنترل‌های داخلی و کاهش ریسک آن می‌تواند پیامدهای اقتصادی مهمی نظیر افزایش کارایی سرمایه‌گذاری را در بنگاه‌های اقتصادی به همراه داشته باشد [۹، ۱۰، ۱۱].

بررسی‌ها نشان می‌دهد تاکنون در داخل کشور پژوهشی انجام نشده است که بتواند الگوی بهینه‌ای برای کنترل‌های داخلی و نقش عوامل مؤثر بر این کنترل‌ها به‌منظور کاهش ریسک بنگاه‌های اقتصادی را بررسی و چارچوب کلی آن

را معرفی کرده باشد. با وجود مطالعات متعدد درباره اجزای مختلف کنترل‌های داخلی و همچنین مدیریت ریسک در دنیا و مطالعات انجام‌شده درباره نحوه پیاده‌سازی مدیریت ریسک و ارتباط آن با عملکرد سازمانی و با وجود اهمیت انکارناپذیر مدیریت ریسک سازمانی (ERM) و تقابل آن با مدیریت ریسک سنتی سیلویی (SRM) پژوهشگران داخلی به این موضوع کم‌توجهی نشان داده‌اند و اثر پیاده‌سازی کنترل‌های داخلی و اجرای آن به‌منظور کاهش ریسک در بنگاه‌های اقتصادی را بررسی نکرده‌اند. [۱۲].

با توجه به آنچه بیان شد این پژوهش قصد دارد به شناسایی عوامل مؤثر بر کنترل‌های داخلی به‌منظور کاهش ریسک بنگاه‌های اقتصادی با ارائه الگوی بهینه آنها در ایران بپردازد. هرچند که این اقدام ممکن است هزینه‌بر باشد و بسیاری از فرصت‌های سودآوری را محدود کند و به‌طور طبیعی این هزینه‌ها ارزش شرکت را کاهش دهد اما تحقیقات نشان می‌دهد که پیاده‌سازی کنترل‌های داخلی، ریسک‌های شرکت به‌خصوص ریسک از دست دادن دارایی‌های بنگاه‌های اقتصادی را افزایش داده و این افزایش ارزش بنگاه را بالا برده است.

۲- مبانی نظری و مروری بر پیشینه پژوهش

یکی از مهم‌ترین سازوکارهای کنترلی که زمینه هدایت اثربخش بنگاه‌های اقتصادی، سازمان‌ها و نهادهای مالی مختلف را فراهم می‌آورد، مجموعه تدابیری است که از آنها تحت عنوان «کنترل‌های داخلی» نام‌برده می‌شود. کنترل داخلی، سامانه‌ای پویا است که انواع ریسک‌ها و تهدیدها و انحراف از سیاست‌ها و رویه‌ها را پوشش می‌دهد. امروزه، راهبری کنترل‌های داخلی باهدف مدیریت ریسک برای دستیابی به راه‌حل‌های رویارویی با ریسک، می‌تواند بر شرایط اقتصادی، کارایی و سودمندی

فعالیت‌ها اثرگذار باشد. ارزیابی ریسک، فرایند شناسایی، تجزیه و تحلیل ریسک‌ها در مسیر تحقق اهداف سازمانی و تعیین اقدامات و عکس‌العمل‌های لازم برای مقابله متناسب با آنها هست [۱۳].

مدیریت بر ریسک واحد تجاری فرآیندی است که توسط هیئت‌مدیره و مدیران ارشد به کار گرفته می‌شود تا به‌وسیله آن استراتژی شرکت تعریف شود، رویدادهایی که واحد تجاری را تحت تأثیر قرار می‌دهند و ریسک‌های مربوطه شناسایی و مدیریت شوند تا اطمینان معقولی از دستیابی واحد تجاری به اهداف فراهم کنند مدیریت و کارکنان در همه سطوح مجبور به ارتباط با فرایند کنترل‌های داخلی هستند تا ریسک‌ها را شناسایی و اطمینان معقولی از دستیابی به رسالت سازمان و هدف‌های کلی آن کسب کنند [۱۴].

۲-۱- کنترل داخلی و مدیریت ریسک

در ادبیات حسابداری مفهوم ریسک به‌عنوان تهدید تعریف شده است که یک واقعه یا عمل منفی اهداف بنگاه‌های اقتصادی را تحت تأثیر قرار داده و کنترل آن از طریق اجرای موفقیت‌آمیز استراتژی مؤثر در سازمان خواهد بود. به این مفهوم که ریسک یک تهدید است و دارای تأثیر مستقیم و غیرمستقیم بر دستاورد و اهداف سازمان است.

با توجه به ماهیت اساسی مدیریت ریسک در مفهوم کنترل داخلی تجزیه و تحلیل داده‌ها منجر به ظهور مفهوم مدیریت ریسک، در سازمان خواهد شد که نیازمند تغییر سبک رهبری و ارائه شرایط اساسی مؤثر بر کنترل‌های داخلی است که باعث دستیابی به اهداف در شرایط اثربخشی خواهد شد؛ بنابراین مدیریت ریسک یک فرآیند اجرایی توسط مدیریت و کارکنان سازمان است و با این هدف شناسایی می‌شود که می‌تواند در دستیابی به اهداف و فعالیت‌ها مؤثر باشد و این

۱۳۰

ویژه‌نامه پدافند

اقتصادی

پاییز و زمستان ۱۴۰۲

دو فصلنامه علمی

و پژوهشی

ریسک شرکت را تعیین کند و بر عناصر کلیدی مدیریت ریسک برای محافظت از سرمایه‌گذاری سهام‌داران و دارایی‌های شرکت نظارت داشته باشد. همچنین کنترل‌های داخلی برای مدیریت ریسک حائز اهمیت هستند و هیئت‌مدیره باید در تعیین، اجرا و بررسی سیستم کنترل داخلی متعهد باشد [۱۸].

وجود عواملی نظیر پیچیدگی‌های محیط کسب و کار، مواجهه شرکت با ریسک‌های مختلف و تأثیری که این ریسک‌ها بر عملکرد شرکت و بازده ذینفعان دارد، نهادهای نظارتی و شرکت‌ها را بر آن داشت تا راه‌حلی برای مواجهه صحیح با این‌گونه ریسک‌ها بیندیشند که از جمله مهم‌ترین این اقدامات ایجاد واحدهای حسابرسی و کنترل‌های داخلی در شرکت‌ها است

این پژوهش دارای اهمیت زیادی است و دلیل آن را می‌توان در قالب رخدادهای اخیر کشورها مطرح نمود. سوءاستفاده‌ها و اختلاس‌های مالی اخیر در شرکت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی دولتی و خصوصی نیاز مبرم به وجود سیستم کنترل داخلی را دوچندان نموده است. وجود کنترل‌های داخلی و کارایی هرچه بیشتر این سیستم، اعتباری دوچندان به فعالیت‌های سازمان داده و توجه ذینفعان را به این موضوع مهم جلب و در نتیجه ریسک بنگاه را کاهش می‌دهد.

امروزه اهمیت کنترل‌های داخلی مبتنی بر ریسک و مزایای متعدد آن بر سازمان‌ها پوشیده نیست به نحوی که این موضوع بسیار مشخص در فرمان (۸) ماده‌ای مقام معظم رهبری در امر مبارزه با فساد اقتصادی ۱۳۸۰/۲/۱۰ نمود دارد.

با توجه به عدم پیاده‌سازی و به‌کارگیری کنترل‌های داخلی توسط برخی سازمان‌ها و شرکت‌ها، تدوین الگویی در این زمینه ضروری است. در پاسخ به این نیاز، پژوهش حاضر عوامل تأثیرگذار بر کنترل‌های داخلی و نقش آن در کاهش ریسک را ارائه کرده است. ارزیابی ریسک

مدیران را قادر می‌سازد به‌واسطه کنترل‌های داخلی مناسب، ریسک‌ها و فرصت‌های وابسته به آن، واحد اقتصادی را به‌صورت مؤثر اداره کنند و به‌این‌ترتیب ارزش افزوده شرکت را افزایش دهند.

۲-۲- پیشینه داخلی

غلامرضا کردستانی و سید محسن محمدی نسب [۱۹] به بررسی اثربخشی کنترل‌های داخلی بر افزایش ریسک در متن گزارش‌های مالی پرداختند. یافته‌ها نشان می‌دهد شرکت‌هایی با سیستم کنترل داخلی ضعیف نسبت به شرکت‌هایی با کنترل داخلی کارآمد، سطوح پایین‌تری از افزایش ریسک متنی را گزارش می‌کنند. همچنین تکرار ادواری ضعف کنترل‌های داخلی و انتشار عمومی آن منجر به افزایش سطح بالاتری از ریسک توسط مدیران می‌شود. بر اساس یافته‌های پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که توجه حسابرسان به ضعف کنترل‌های داخلی و تقویت ساختار کنترل‌های داخلی شرکت می‌تواند افزایش ریسک بیشتر را بهبود بخشد. در مجموع نتایج پژوهش خلأ پژوهشی موجود در حوزه اهمیت افزایش ضعف‌های کنترل داخلی و سودمندی توجه حسابرس مستقل به کارآمدی کنترل‌های داخلی و مدیریت افزایش متنی ریسک را پر می‌کند.

غفاری و همکاران [۲۰] در پژوهشی به بررسی کاهش ریسک بنگاه‌ها با به‌کارگیری و ارائه الگوی بهینه مربوط به کنترل‌های داخلی پرداختند. نتایج نشان داد که از منظر نهادهای حرفه‌ای، عواملی همچون: قوانین و مقررات حاکم، التزام مسئولان دستگاه‌های اجرایی به پاسخگویی، نظام حسابداری و گزارشگری مالی و همچنین روش‌های کنترل و نظارت و نیز از منظر استفاده‌کنندگان از اطلاعات مالی عواملی چون سودآوری درازمدت، جلوگیری از هرگونه اختلاس و تقلب، تهیه گزارش‌های مالی و مدیریتی اتکاپذیر، می‌تواند به عنوانی اثرگذار بر کیفیت

۱۳۲

ویژه‌نامه پدافند

اقتصادی

پاییز و زمستان ۱۴۰۲

دو فصلنامه علمی

و پژوهشی

کنترل داخلی به‌منظور کاهش ریسک بنگاه‌های اقتصادی باشد.

عباسی و همکاران [۲۱] به بررسی تأثیر ریسک کنترل داخلی بر مشکلات نمایندگی پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد ریسک کنترل داخلی بر مشکلات نمایندگی تأثیر مثبت و معناداری دارد.

رمضان امیدواری [۲۲] در پژوهشی به بررسی حسابرسی داخلی مبتنی بر ریسک و دخالت حسابرسی داخلی در مدیریت ریسک بنگاه پرداخت. نتایج پژوهش نشان می‌دهد تعداد شرکت‌هایی که روش‌های مبتنی بر ریسک را برای طرح‌ریزی برنامه سالانه حسابرسی به کار می‌برند در صنعت مالی نسبت به بخش‌های غیرمالی، بیشتر است، تعداد شرکت‌های که روش‌های مبتنی بر ریسک را برای طرح‌ریزی هر کار حسابرسی به کار می‌برند در صنعت مالی نسبت به بخش‌های غیرمالی، بیشتر است و ارتباطی معنادار بین نقش فعال حسابرسی داخلی در پیاده‌سازی مدیریت ریسک بنگاه و عضویت شرکت‌ها در صنعت مالی، وجود دارد.

علی‌اصغر شکرشکن و همکاران [۲۳] به بررسی تأثیر کیفیت حسابرسی داخلی بر افزایش مدیریت ریسک و کنترل داخلی پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد بین افشای مدیریت ریسک و کنترل داخلی رابطه معنادار وجود دارد. کیفیت حسابرسی داخلی بر رابطه بین افشای مدیریت ریسک و کنترل داخلی تأثیرگذار است. با افزایش حیطة اختیارات و سطح گزارش دهی واحد حسابرسی داخلی، بهبود محتوای گزارش‌های حسابرسی داخلی از لحاظ ارائه نقاط ضعف و پیشنهادهای بااهمیت و ندادن مسئولیت‌های اجرایی و عملیاتی به حساب‌برسان داخلی، شناسایی خطرات و تهدیدات پیرامون شرکت، آنها را تبدیل به فرصت‌هایی برای دستیابی به اهداف بیشتر می‌شود.

۲-۳- پیشینه خارجی

الرشیدی و همکاران [۲۴] در مطالعات خود دریافتند کیفیت حسابرسی داخلی به‌طور مثبت و قابل توجهی مرتبط با افشای مدیریت ریسک و کنترل داخلی است. شواهد نشان می‌دهند که مؤلفه‌های شاخص کیفیت حسابرسی داخلی که متشکل از بسیاری از عوامل بحرانی است، از نقش حسابرسی داخلی در ارائه تضمین بر اثربخشی مدیریت ریسک و کنترل داخلی پشتیبانی می‌کند.

باق و همکاران [۲۵] تأثیر کیفیت کنترل‌های داخلی بر ریسک‌پذیری و عملکرد آتی آن را بررسی کردند. بر اساس نتایج پژوهش مذکور، بنگاه‌هایی که ضعف‌های بااهمیت کنترل‌های داخلی را گزارش می‌کنند، در آینده ریسک بالاتر و عملکرد ضعیف‌تری خواهند داشت. این یافته‌ها نشان می‌دهد کنترل‌های ضعیف، احتمال ریسک‌پذیری منفی را افزایش و احتمال ریسک‌پذیری مثبت را کاهش می‌دهد.

کاستانهیرا و همکاران [۲۶] پژوهشی را باهدف شناسایی عوامل مرتبط با به‌کارگیری حسابرسی داخلی مبتنی بر ریسک و کشف نقش حسابرسی داخلی در مدیریت ریسک بنگاه، انجام دادند. آنان به این نتیجه رسیدند که در برنامه سالانه حسابرسی‌ها، به‌کارگیری رویکرد مبتنی بر ریسک در شرکت‌های بین‌المللی و شرکت‌های عضو بورس اوراق بهادار پرتغال از لحاظ آماری فراوان است. همچنین به این نتیجه رسیدند که ارتباطی قوی (اما نه‌چندان عمده) بین برنامه‌ریزی سالانه حسابرسی مبتنی بر ریسک و واحدهای خصوصی، صنعت مالی و بزرگ وجود دارد و در برنامه‌ریزی هر کار حسابرسی، به‌کارگیری رویکرد مبتنی بر ریسک به‌طور مثبت با اندازه واحد، مرتبط است. آنان اظهار داشتند که حسابرسی داخلی به‌منظور پیاده‌سازی مدیریت ریسک بنگاه در سازمان‌های کوچک‌تر، فعال‌تر است و در

بخش‌های مالی و خصوصی، مهم‌تر است.

چن و همکاران [۲۷] در تحقیقی با عنوان «کیفیت کنترل داخلی و ریسک سقوط قیمت سهام شرکت‌ها» به بررسی تأثیر کنترل داخلی و پنج مؤلفه آن بر ریسک سقوط قیمت سهام پرداختند. نتایج پژوهش بیانگر آن است که کنترل داخلی رابطه منفی با ریسک سقوط قیمت سهام دارد.

زو و ژو [۲۸] در پژوهشی به بررسی رابطه بین کنترل داخلی و سرمایه‌گذاری بیش‌ازحد با خطرپذیری (ریسک) اعتباری شرکت‌های چینی پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان داد کنترل داخلی و سرمایه‌گذاری بیش‌ازحد بر ریسک اعتباری شرکت‌ها تأثیرگذار است.

هانگ و ایون لی [۲۹] به بررسی ارتباط بین نقاط ضعف کنترل‌های داخلی با ریسک سقوط قیمت سهام شرکت‌ها پرداختند و به این نتیجه رسیدند که وجود کنترل‌های داخلی ضعیف، ریسک سقوط قیمت سهام شرکت‌ها را افزایش می‌دهد.

ژوجی و همکاران [۳۰]، در پژوهش خود با عنوان ضعف‌های عمده کنترل‌های داخلی و ریسک سقوط آتی قیمت سهام به این نتیجه رسیدند که شرکت‌های دارای نقاط ضعف عمده کنترل‌های داخلی موجب پنهان نمودن اخبار بد توسط مدیران می‌شوند که این امر باعث افزایش ریسک سقوط قیمت سهام می‌شود. آنها اشاره داشتند که ضعف‌های عمده کنترل داخلی که منجر به تقلب می‌شود ریسک سقوط را افزایش می‌دهند. از سوی دیگر افشای عمومی این ضعف‌ها باعث ایجاد محدودیت در انگیزه و توانایی مدیریت برای خودداری از اعلام اخبار بد به سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان می‌شود و در نتیجه ریسک سقوط آتی قیمت سهام افزایش می‌یابد.

مرکلی و میکالیس [۳۱] در پژوهشی تحت

عنوان «ریسک و ارزیابی کنترل داخلی بنگاه‌ها» نشان دادند که مدیریت ریسک بنگاه، معمولاً توسط کارمندان دایره حسابرسی هدایت می‌شود؛ در همه پنج سازمان بزرگی که برنامه‌های مدیریت ریسک بنگاه را با موفقیت اجرا می‌نمودند، حسابرسان داخلی نقشی متنوع و سودمند داشته‌اند.

۳- روش پژوهش و تشریح آن

این پژوهش کمی و کیفی بوده که در انجام آن از روش ترکیبی آمیخته اکتشافی استفاده شده است. روش پژوهش آمیخته مبتنی بر تقدم و توالی اطلاعات بوده که با بررسی جنبه‌های مختلف روش‌های کیفی و کمی و ترکیب این دو امکان پاسخ‌گویی به سؤال پژوهش در حیطه‌های مختلف فراهم می‌شود. هدف از انتخاب این روش تحقیق، بهره‌گیری و هم‌افزایی نقاط قوت دو روش کمی و کیفی و جبران یا کاهش نقایص و محدودیت‌های هر کدام از این روش‌هایی است که به‌تنهایی مورد استفاده قرار می‌گیرند.

در بخش کیفی و پاسخ به سؤال پژوهش از ابزارهای جمع‌آوری داده‌ها مثل فیش‌برداری، یادداشت‌برداری و مصاحبه عمیق و دقیق با خبرگان استفاده شد. درنهایت از مجموع منابع موجود، معتبر و مرتبط با رویکرد تحلیل محتوا، شاخص‌های پژوهش و مؤلفه‌های آن در قالب رمزهای اولیه به‌منظور تهیه پرسشنامه استخراج شد. سپس با توجه به نتایج پرسشنامه‌ها، تجزیه و تحلیل داده‌ها، مرور نظریه‌های و تحقیقات پیشین و مصاحبه با صاحب‌نظران و خبرگان، دیدگاه ۱۲ نفر از خبرگان حرفه‌ای، دانشگاهی مطلع و صاحب‌نظر در حوزه کنترل‌های داخلی با ویژگی‌های همچون داشتن تخصصی و تجربه کافی، آگاهی عمیق و وسعت نظر در زمینه موضوع پژوهش به‌عنوان مشارکت‌کنندگان و جامعه آماری با کمک نمونه‌گیری هدفمند بهره

۱۳۴

ویژه‌نامه پدافند

اقتصادی

پاییز و زمستان ۱۴۰۲

دو فصلنامه علمی

و پژوهشی

گرفته شد.

در مرحله کمی این پژوهش، ابتدا ابعاد و شاخص‌های عوامل مؤثر بر کنترل‌های داخلی به‌منظور کاهش ریسک بنگاه‌های اقتصادی استخراج و مقوله‌بندی اولیه شد. سپس با کمک پرسشنامه، دیدگاه جامعه آماری و افراد خبره مدنظر جمع‌آوری شد. در ادامه برای پاسخ به سؤال پژوهش با ارسال پرسشنامه به ۷۰ نفر از افراد متخصص و صاحب‌نظر در حوزه حسابرسی و حسابداری، مطابق چارچوب کوزو عوامل مؤثر بر کنترل‌های داخلی به‌منظور کاهش ریسک بنگاه‌های اقتصادی، شناسایی و با استفاده از روش آماری معادلات ساختاری داده‌ها تجزیه و تحلیل و با به‌کارگیری روش تحلیل عاملی، شاخص‌ها غربالگری شدند. سپس با استفاده از پرسشنامه و کمک نرم‌افزار Smart PLS اولویت‌بندی عوامل مذکور در راستای پاسخ به پرسش پژوهش صورت گرفت.

در ادامه ۶ عامل شامل: ارزیابی ریسک، سیستم‌های امنیتی، چارچوب و چارت سازمانی، راهبرد و استراتژی، اخلاق متناسب حرفه، گزارش‌ها و اطلاعات، به‌عنوان عوامل مؤثر بر کاهش ریسک سیستم کنترل داخلی شناسایی و روابط معنادار بین این عوامل مشخص شد. در گام دوم با استفاده از نظریه داده بنیاد، با روش مصاحبه ژرف‌نگر و هدایت کلیات مصاحبه برای شناسایی مؤلفه‌ها، دستیابی به کدها، مفاهیم، بسط مبانی استخراج شد.

در این پژوهش میانگین مدت‌زمان مصاحبه‌ها یک ساعت پیش‌بینی شد که با توجه به استقبال مصاحبه‌شوندگان از موضوع تحقیق و تمایل آنها به غنی‌تر شدن نتایج تحقیق، کل زمان انجام مصاحبه با ۱۲ نفر از خبرگان حدود ۱۵ ساعت بوده است که به‌طور متوسط هر مصاحبه حدود یک ساعت و ۲۵ دقیقه به طول انجامیده است.

تمامی داده‌ها، فایل‌های صوتی، دست‌نوشته‌ها

و یادداشت‌های عرضه‌شده به‌جای اسم شرکت‌کننده یا یک کد عددی مشخص شد که در جدول شماره یک اطلاعات جمعیت‌شناسی مشارکت‌کنندگانی که با آنها مصاحبه انجام‌شده، ارائه شده است. برای به دست آوردن اعتبار و روایی داده‌ها از دو روش بازبینی مشارکت‌کنندگان و مرور خبرگان غیر شرکت‌کننده در پژوهش استفاده شد. داده‌ها به روش تحلیل محتوا بررسی شدند.

به‌منظور بررسی کنترل اعضا، متغیرهای استخراج‌شده از مصاحبه‌ها و نتایج حاصل به ۳ نفر از صاحب‌نظران حرفه (۱ نفر از مصاحبه‌شوندگان و ۲ نفر از سایر صاحب‌نظرانی که در مصاحبه شرکت نداشته‌اند) ارائه و مورد پالایش قرار گرفت؛ و درنهایت الگوی بهینه پیاده‌سازی عوامل مؤثر بر کنترل‌های داخلی به‌منظور کاهش ریسک ترسیم شد. نتایج این پژوهش نشان داد که عامل ارزیابی ریسک با بار عاملی ۲۱/۶۷۰ بالاترین و عامل گزارش‌ها و اطلاعات با بار عاملی ۷/۴۵۱ پایین‌ترین اثر بر کنترل داخلی برای کاهش ریسک بنگاه‌ها را داشته است.

۳-۱- جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری تحقیق شامل افراد متخصص و صاحب‌نظر از اساتید و خبرگان حوزه کنترل داخلی و ریسک است. تعیین شرایط احراز خبرگی اعضا به‌منظور قرار گرفتن در گروه کانونی و نیز برخورداری ایشان از بینش علمی و یا تجربی قوی نسبت به پدیده مورد مطالعه یعنی شناسایی عوامل مؤثر بر کنترل‌های داخلی به‌منظور کاهش ریسک بنگاه‌های اقتصادی هست. از آنجاکه این فاز از تحقیق بر نظر خبرگان تهیه می‌شود و با در نظر گرفتن روش تحقیق شیوه نمونه‌گیری به‌صورت نمونه‌گیری هدفمند در قالب تشکیل گروه کانونی بوده بر این اساس

به منظور بهره‌مندی از نظرات خبرگانی که دارای بینش علمی هستند، کلیه مشاوران و مدیران که زمینه علمی را دارا می‌باشند در حوزه جامعه آماری پژوهش قرار دارند که با استفاده از رویکرد نمونه‌گیری هدفمند در مجموع تعداد ۱۲ نفر به عنوان مشارکت‌کنندگان پژوهش انتخاب شدند. اصلی‌ترین شیوه گردآوری اطلاعات در این تحقیق مصاحبه عمیق از نوع فوکوس گروپ بوده که پژوهشگر پس از انجام ۱۲ مصاحبه از نظر اطلاعات به اشباع نظری رسید و جمع‌آوری داده‌ها را متوقف نمود. اشباع نظری یعنی اینکه موارد تا جایی افزوده می‌شوند که دیگر بینش و بصیرتی افزوده نشود و پژوهشگر متوجه شود که دیگر چیز تازه‌ای کشف نمی‌شود و داده‌ها تکراری می‌شوند.

۴- بحث و نتایج

از آنجاکه این پژوهش بدون فرضیه است لذا به جای تأیید یا رد فرضیه به سؤال اصلی پژوهش

پاسخ داده شده است. با توجه به اینکه هریک از خبرگان این پژوهش با دقت نظر انتخاب شدند و در واقع صاحب‌نظران حوزه شناسایی ریسک و کنترل‌های داخلی هستند، بنابراین برای علمی‌تر کردن پژوهش نظرات هریک از خبرگان به‌طور عمیق، واکاوی و نکات اشاره‌شده خبرگان تحلیل محتوا شدند.

در این پژوهش برای بررسی معنادار بودن رابطه بین متغیرها از آزمون t_{22} که یک آزمون پارامتری به منظور تعیین معنادار بودن تفاوت فی‌مابین دو میانگین بوده استفاده شده است. از آنجاکه معناداری در سطح خطای ۰/۰۵ بررسی می‌شود معمولاً مطالعات آماری در سطح اطمینان ۹۵ درصد (آلفای برابر با ۰/۰۵) انجام می‌شود. در این سطح اطمینان اگر t -value کوچک‌تر از آن باشد فرض صفر را رد و در غیر این صورت فرض صفر را می‌پذیرد. بنابراین اگر میزان بارهای عاملی مشاهده‌شده با آزمون t -value از ۱/۹۶ کوچک‌تر محاسبه شود، رابطه معنادار نیست و در

جدول ۱- اطلاعات جمعیت‌شناسی مشارکت‌کنندگان

درصد فراوانی	سوابق کار				سطح تحصیلات			تعداد	سمت یا موقعیت شغلی
	بیش از ۳۰ سال	۲۰-۳۰	۱۵-۱۰	۵-۱۰	دکتری	دانشجو دکتری	ارشد		
۳۵ درصد	۱	-	۲	۱	۱	۲	۱	۴	مدیر مالی
۲۵ درصد	-	-	۱	۲	۳	-	-	۳	استاد دانشگاه
۱۵ درصد	-	۱	۱	-	-	-	۲	۲	حسابرس
۲۵ درصد	۱	-	۱	۱	-	۱	۲	۳	تحلیل‌گر
۱۰۰ درصد	۲	۱	۵	۴	۴	۳	۵	۱۲	جمع کل

منبع: یافته‌های پژوهشگر

جدول ۲- اثر مستقیم ارزیابی ریسک بر کنترل داخلی به همراه ضرایب مسیر استاندارد شده

مسیر شماره (۱): تأثیر ارزیابی ریسک بر کنترل داخلی	
۰/۳۸۲	ضریب مسیر
۱۶/۶۷۰	t-value

نرم‌افزار نمایش داده خواهد شد. در پاسخ به سؤال «عوامل مؤثر بر کنترل‌های داخلی به‌منظور کاهش ریسک بنگاه‌های اقتصادی کدام‌اند؟» مقدار ۶ عامل اصلی شناسایی شد که این عوامل در قالب ۶۰ عامل ثانویه، یا شاخص‌های الگو با کمک پرسشنامه در مقوله اصلی جمع‌آوری، تعیین و شناسایی شد؛ که نتایج تحلیل محتوا در جداول ۲ تا ۱۳ آمده است.

ارزیابی ریسک در بنگاه‌های اقتصادی که کنترل داخلی را پیاده‌سازی می‌کنند، دارای سطح معناداری معادل ۰/۹۵ بوده است. لذا از آنجاکه آزمون t بزرگتر از ۱/۹۶ بوده در نتیجه ارتباط موجود بین ارزیابی ریسک با کنترل داخلی معنادار است. همچنین با توجه به مقدار ضریب مسیر، در مقابل یک واحد تغییر در ارزیابی ریسک، کنترل داخلی به میزان ۰/۳۸۲ واحد تغییر می‌کند.

۴-۱- ارزیابی ریسک

در جداول شماره ۲ و ۳ نتایج حاصل از تأثیر ارزیابی ریسک بر کنترل داخلی در بنگاه‌های اقتصادی نشان داده شده است: مطابق با جدول و محاسبات آماری انجام شده و با توجه به مقدار بار عاملی محاسبه شده، تأثیر

با بررسی عوامل موجود در جدول شماره ۳ از بین عوامل مؤثر بر ارزیابی ریسک، عامل شماره ۱۳ با عنوان «میزان خط‌مشی‌های مدون و مناسب برای ارزیابی، ارتقا و پاداش کارکنان» بیشترین مقدار بار عاملی را به میزان ۲۱/۷۸۰ کسب نموده است که این عامل از نظر

جدول ۳- اثرات ارزیابی ریسک بر کنترل داخلی از منظر مصاحبه‌شوندگان

ردیف	تأثیرگذاری اجزا (t-value) ارزیابی ریسک بر کنترل داخلی از منظر مصاحبه‌شوندگان	نتایج
۱	میزان دفعات، دامنه و عمق ارزیابی ریسک بر کنترل داخلی	۴/۸۷۳
۲	میزان ارزیابی اثربخشی سیستم کنترل داخلی برای کاهش ریسک توسط گروه‌ها	۱۱/۸۰۷
۳	میزان اقدامات انضباطی در رابطه با تخلف از رفتار مورد انتظار در رابطه با رویه‌های کنترل داخلی	۵/۸۷۵
۴	ایجاد سازوکار مناسب برای شناسایی و اداره ریسک‌های برخاسته از شرایط و اوضاع اقتصادی، صنعتی و عملیاتی و مقررات در حال تغییر	۶/۶۵۹
۵	میزان اثر ریسک‌ها بر توان واحد اقتصادی برای ادامه حیات، رقابت موفق در عرصه صنعت	۵/۲۰۵
۶	میزان اثر ریسک‌ها بر توان حفظ قدرت مالی، کسب اعتبار نزد عموم	۷/۰۱۲
۷	میزان اثر ریسک‌ها بر حفظ کیفیت محصولات و خدمات و روحیه کارکنان	۶/۸۲۱
۸	وجود واحد مدیریت ریسک در شرکت‌ها و سازمان‌ها و مقدار توجه به ارزیابی ریسک‌ها اعم از برون‌سازمانی و درون‌سازمانی	۱۰/۳۵۹
۹	تعیین میزان ریسک قابل‌پذیرش توسط مدیریت و تلاش در راستای مهار آن در محدوده تعیین شده	۱۲/۸۹۰
۱۰	نادیده گرفتن ریسک‌های محیطی، ریسک‌های فرآیندی (عملیاتی) و ریسک‌های اطلاعاتی در ارزیابی ریسک و مقدار آن	۱۱/۰۵۰
۱۱	میزان سازوکارهای مناسب و شفاف برای کنترل ریسک‌های سازمانی و ریسک کنترل داخلی	۱۳/۷۵۷
۱۲	میزان ارزیابی عملکردهای شغلی و سازمانی به‌طور مستمر و ادواری	۷/۴۰۹
۱۳	میزان خط‌مشی‌های مدون و مناسب برای ارزیابی، ارتقا و پاداش کارکنان	۲۱/۷۸۰
۱۴	میزان رویه‌های مناسب برای ارزیابی و نظارت بر کنترل داخلی	۱۴/۴۸۵
۱۵	میزان وجود خط‌مشی‌های مدون و شفاف در خصوص پیگیری شکایات برون‌سازمانی	۱۳/۶۲۱
	t-value	۱۶/۶۷۰

مصاحبه‌شوندگان در پژوهش مهم‌ترین و با امتیازترین عامل بوده است.

چارچوب و چارت سازمانی کنترل داخلی به میزان ۰/۲۶۸ واحد تغییر می‌کند.

با بررسی عوامل موجود در جدول شماره ۵ از بین عوامل مؤثر بر چارچوب و چارت سازمانی، عامل شماره ۹ با عنوان «منظور کردن واحد حسابرسی داخلی در ساختار و چارت سازمانی مناسب و بهینه» بیشترین مقدار بار عاملی را به میزان ۱۳/۲۳۲ کسب نموده است که این عامل از نظر مصاحبه‌شوندگان در پژوهش مهم‌ترین و با امتیازترین عامل بوده است.

۲-۴- چارچوب و چارت سازمانی

در جداول شماره ۴ و شماره ۵ نتایج حاصل از تأثیر چارچوب و چارت سازمانی بر کنترل داخلی در بنگاه‌های اقتصادی نشان داده شده است: مطابق با جدول و محاسبات آماری انجام شده و با توجه به مقدار بار عاملی محاسبه شده، تأثیر چارچوب و چارت سازمانی در بنگاه‌های اقتصادی که کنترل داخلی را پیاده‌سازی می‌کنند، دارای سطح معناداری معادل ۰/۹۵ بوده است. لذا از آنجاکه آزمون t بزرگتر از ۱/۹۶ بوده در نتیجه ارتباط موجود بین چارچوب و چارت سازمانی با کنترل داخلی معنادار است. با توجه به مقدار ضریب مسیر، در مقابل تغییر یک واحدی در

۳-۴- سیستم‌های امنیتی

در جداول شماره ۶ و شماره ۷ نتایج حاصل از تأثیر سیستم‌های امنیتی بر کنترل داخلی در بنگاه‌های اقتصادی نشان داده شده است:

جدول ۴- اثر مستقیم چارچوب و چارت سازمانی بر کنترل داخلی به همراه ضرایب مسیر استاندارد شده

مسیر شماره (۲): تأثیر چارچوب و چارت سازمانی بر کنترل داخلی	
ضریب مسیر	۰/۲۶۸
t-value	۱۳/۰۶۷

جدول ۵- اثرات چارچوب و چارت سازمانی بر کنترل داخلی از منظر مصاحبه‌شوندگان

ردیف	تأثیرگذاری اجزا (t-value) چارچوب و چارت سازمانی بر کنترل داخلی از منظر مصاحبه‌شوندگان	نتایج
۱	استقرار کنترل داخلی با پشتیبانی و کمک اعضای هیئت‌مدیره	۳/۳۲۸
۲	داشتن استقلال، تخصص و تجربه در هیئت‌مدیره به خاطر حمایت از سیستم کنترل داخلی	۶/۶۵۰
۳	ارتباط بدون واسطه و مستقیم گروه اعضای هیئت‌مدیره با کنترل داخلی	۴/۱۳۷
۴	ارتباط بدون واسطه و مستقیم گروه حساب‌رسان با کنترل داخلی	۶/۶۳۲
۵	رفع مغایرت سیستم کنترل داخلی با اقدامات اصلاحی مناسب	۱۱/۶۸۳
۶	تناسب تخصص علمی و فنی اعضای گروه کنترل داخلی با مسئولیت‌های آنان	۹/۸۷۸
۷	حسابرسی داخلی و اجرای آن به‌عنوان یکی از ابزارهای مدیریتی	۶/۰۷۲
۸	تعیین اهداف اصلی شرکت (عملیاتی، گزارشگری مالی و رعایتی) توسط مدیریت ارشد	۳/۴۸۷
۹	منظور کردن واحد حسابرسی داخلی در ساختار و چارت سازمانی مناسب و بهینه	۱۳/۲۳۲
۱۰	اثربخش و میزان تأثیرگذاری آن	۵/۴۳۲
۱۱	تناسب تخصص افراد با مسئولیت‌های آنها	۶/۹۸۵
۱۲	ساختار سازمانی قوی برای واحد تجاری	۱۰/۸۶۵
۱۳	پیگیری مغایرت‌های گزارش کنترل داخلی توسط مدیریت	۹/۸۶۲
	t-value	۱۳/۰۶۷

جدول ۶- اثر مستقیم سیستم‌های امنیتی بر کنترل داخلی به همراه ضرایب مسیر استاندارد شده

مسیر شماره (۳): تأثیر سیستم‌های امنیتی بر کنترل داخلی	
۰/۳۷۱	ضریب مسیر
۱۴/۶۸۱	t-value

راهبرد و استراتژی در بنگاه‌های اقتصادی که کنترل داخلی را پیاده‌سازی می‌کنند، دارای سطح معناداری معادل ۰/۹۵ بوده است. لذا از آنجاکه آزمون t بزرگتر از ۱/۹۶ بوده در نتیجه ارتباط موجود بین راهبرد و استراتژی با کنترل داخلی معنادار است. همچنین با توجه به مقدار ضریب مسیر، در مقابل یک واحد تغییر در راهبرد و استراتژی، کنترل داخلی به میزان ۰/۳۸۴ واحد تغییر می‌کند.

مطابق با جدول و محاسبات آماری انجام شده و با توجه به مقدار بار عاملی محاسبه شده، تأثیر سیستم‌های امنیتی در بنگاه‌های اقتصادی که کنترل داخلی را پیاده‌سازی می‌کنند، دارای سطح معناداری معادل ۰/۹۵ بوده است. لذا از آنجاکه آزمون t بزرگتر از ۱/۹۶ بوده در نتیجه ارتباط موجود بین سیستم‌های امنیتی با کنترل داخلی معنادار است. همچنین با توجه به مقدار ضریب مطابق با جدول و محاسبات آماری انجام شده و با توجه به مقدار بار عاملی محاسبه شده، تأثیر

جدول ۷- اثرات سیستم‌های امنیتی بر کنترل داخلی از منظر مصاحبه‌شوندگان

ردیف	تأثیرگذاری اجزا (t-value) سیستم‌های امنیتی بر کنترل داخلی از منظر مصاحبه‌شوندگان	نتایج
۱	برقراری مسیرها و کانال‌های ارتباطی بهینه برای ارسال و مخابره گزارش‌ها کنترل داخلی	۲/۹۶۳
۲	تهیه و راه‌اندازی سامانه‌ها و سیستم‌های اطلاعاتی برای گردآوری اطلاعات مرتبط با کنترل داخلی	۵/۰۲۵
۳	میزان مناسب بودن جایگاه واحد حسابرسی داخلی	۱۷/۹۶۲
۴	میزان برقراری امنیت و حفاظت فیزیکی و نرم‌افزاری از داده‌های کنترل داخلی در شرکت یا سازمان	۶/۶۲۹
۵	برخورداری و استفاده از تجهیزات نرم‌افزاری و سخت‌افزاری در سیستم کنترل‌های داخلی	۴/۹۸۷
۶	انجام مکانیسم مربوط به فعالیت‌های کنترل داخلی توسط گروه حسابرسی زیر نظر کمیته حسابرسی	۲/۴۳۴
۷	میزان انجام فعالیت‌های کنترل داخلی توسط یک گروه حسابرسی زیر نظر کمیته هیئت‌مدیره	۶/۱۲۳
۸	نظارت بهینه کمیته حسابرسی بر سیستم کنترل داخلی	۵/۵۸۵
۹	برقراری روش‌ها و برنامه‌های حسابرسی اثربخش در فرآیند کنترل داخلی و فعالیت مرتبط با آن	۷/۳۱۰
۱۰	استقرار یک واحد تحت عنوان حسابرسی داخلی به منظور انجام فعالیت‌های کنترل داخلی	۹/۶۱۵
۱۱	میزان وجود کمیته حسابرسی برای انجام فعالیت‌های کنترل داخلی	۱۵/۸۲۳
۱۲	پذیرش و قبول اهمیت واحد حسابرسی داخلی توسط تمامی بخش‌ها و رده‌های سازمانی	۱۴/۲۰۸
۱۳	برخوردار بودن واحد حسابرسی داخلی از اختیارات و میزان آن	۱۳/۷۷۵
۱۴	اعطای مجوز لازم به واحد حسابرسی داخلی و میزان برخوردار بودن آن برای دریافت و بررسی اطلاعات از کلیه فعالیت‌های واحد اقتصادی	۱۶/۹۸۴
	t-value	۱۴/۶۸۱

جدول ۸- اثر مستقیم راهبرد و استراتژی بر کنترل داخلی به همراه ضرایب مسیر استاندارد شده

مسیر شماره (۴): تأثیر راهبرد و استراتژی بر کنترل داخلی	
۰/۳۸۴	ضریب مسیر
۹/۶۲۱	t-value

مهم‌ترین و با امتیازترین عامل بوده است.

۴-۴- راهبرد و استراتژی

در جداول شماره ۸ و شماره ۹ نتایج حاصل از تأثیر راهبرد و استراتژی بر کنترل داخلی در بنگاه‌های اقتصادی نشان داده شده است:

خط‌مشی‌ها در عمل توسط «مدیریت و میزان آنها» بیشترین مقدار بار عاملی را به میزان ۲۴/۴۳۲ کسب نموده است که این عامل از نظر مصاحبه‌شوندگان در پژوهش مهم‌ترین و با امتیازترین عامل بوده است.

مطابق با جدول و محاسبات آماری انجام شده و با توجه به مقدار بار عاملی محاسبه شده، تأثیر

با بررسی عوامل موجود در جدول شماره ۹ از بین عوامل مؤثر بر راهبرد و استراتژی، عامل شماره ۱۲ با عنوان «رعایت دستورالعمل‌ها و مسیر»، در مقابل یک واحد تغییر در سیستم‌های امنیتی، کنترل داخلی به میزان ۰/۳۷۱ واحد تغییر می‌کند.

با بررسی عوامل موجود در جدول شماره ۷ از بین عوامل مؤثر بر سیستم‌های امنیتی، عامل شماره ۳ با عنوان «میزان مناسب بودن جایگاه واحد حسابرسی داخلی» بیشترین مقدار بار عاملی را به میزان ۱۷/۹۶۲ کسب نموده است که این عامل از نظر مصاحبه‌شوندگان در پژوهش

جدول ۹- اثرات استراتژی راهبرد و استراتژی بر کنترل داخلی از منظر مصاحبه‌شوندگان

ردیف	تأثیرگذاری اجزا (t-value) راهبرد و استراتژی بر کنترل داخلی از منظر مصاحبه‌شوندگان	نتایج
۱	دستورالعمل‌های کنترل داخلی و میزان در دسترس بودن آنها	۱۴/۶۱۶
۲	تفسیر صحیح و مناسب از دستورالعمل‌های کنترل داخلی و میزان آنها	۱۶/۳۷۱
۳	دقت لازم و کافی در تهیه اسناد و اطلاعات سازمان و میزان رعایت روش‌های صحیح کنترل‌های داخلی	۹/۲۳۲
۴	رعایت رویه‌های مربوط به کنترل داخلی و میزان آن در تهیه گزارش‌ها کنترل داخلی	۱۱/۶۳۲
۵	رعایت قوانین و استانداردها در تهیه گزارش‌های مربوط به کنترل داخلی	۶/۳۵۲
۶	دستورالعمل‌ها و قواعد پشتیبانی مدیریت در خصوص پیشگیری و کشف تقلب و مقدار آن	۱۲/۰۰۱
۷	رعایت خط‌مشی‌های و چارچوب مناسب به منظور ارزیابی و پرداخت پاداش به کارکنان	۱۸/۲۳۱
۸	رعایت رویه‌ها و روش‌های مناسب به منظور نظارت صحیح و به موقع بر کنترل داخلی	۱۱/۶۱۳
۹	وجود چارچوب و ساختار مدون و یکنواخت در خصوص گزارش مربوط به نارسایی‌های سیستم کنترل داخلی	۱۳/۳۷۰
۱۰	ایجاد یک خط‌مشی‌های مدون و صحیح در خصوص پیگیری شکایات برون سازمانی	۷/۳۲۰
۱۱	میزان وجود خط‌مشی‌های مدون و شفاف به منظور برقراری در روش‌های صحیح و مناسب انجام فعالیت‌های مربوط به اخلاق حرفه‌ای	۱۷/۳۱۸
۱۲	رعایت دستورالعمل‌ها و خط‌مشی‌ها در عمل توسط مدیریت و میزان آنها	۲۴/۴۳۲
۱۳	ایجاد چارت مناسب به منظور جذب و استخدام افراد باصلاحیت علمی و اخلاقی در هر رده شغلی	۱۲/۳۱۰
۱۴	رعایت خط‌مشی‌های و دستورالعمل‌ها توسط مدیریت و میزان آن به منظور الگوسازی در کارکنان	۱۳/۰۱۰
	t-value	۹/۶۲۱

۱۴۰

ویژه‌نامه پدافند

اقتصادی

پاییز و زمستان ۱۴۰۲

دو فصلنامه علمی

و پژوهشی

همکاران
بررسی و آسیب‌شناسی احیای واحدهای صنعتی و معدنی راکد و نیمه فعال استان اصفهان و ارائه راهبردهای احیای/سیامک ظاهری و

جدول ۱۰- اثر مستقیم گزارش‌ها و اطلاعات بر کنترل داخلی به همراه ضرایب مسیر استاندارد شده

مسیر شماره (۵): تأثیر گزارش‌ها و اطلاعات بر کنترل داخلی	
۰/۰۹۲	ضریب مسیر
۷/۴۵۱	t-value

جدول ۱۱- اثرات گزارش‌ها و اطلاعات بر کنترل داخلی از منظر مصاحبه‌شوندگان

ردیف	تأثیرگذاری اجزا (t-value) گزارش‌ها و اطلاعات بر کنترل داخلی از منظر مصاحبه‌شوندگان	نتایج
۱	گزارش‌ها و اطلاعات مربوط به کنترل داخلی و میزان ارائه آن به مقامات و مسئولین مربوطه در سازمان	۵/۳۸۳
۲	گزارش به هنگام در مورد نقاط ضعف و کاستی‌های کنترل داخلی و مقدار ارائه آن به مسئولین مربوطه	۸/۳۶۱
۳	میزان تلاش‌ها و پیگیری‌های به موقع برای مرتفع نمودن و رفع کاستی‌های تعیین‌شده در بخش کنترل داخلی	۱۴/۹۰۱
۴	پیگیری مغایرت‌های گزارش‌ها و اطلاعات مربوط به کنترل‌های داخلی توسط مدیر و میزان آن	۲۰/۶۳۹
۵	تدوین استراتژی‌های مداوم و شفاف در خصوص پوش نوارها و نارسایی‌های مربوط به کنترل داخلی	۱۹/۸۴۱
۷/۴۵۱	t-value	

جدول ۱۲- اثر مستقیم اخلاق متناسب حرفه بر کنترل داخلی به همراه ضرایب مسیر استاندارد شده

مسیر شماره (۶): تأثیر اخلاق متناسب حرفه بر کنترل داخلی	
۰/۱۱۶	ضریب مسیر
۷/۸۱۲	t-value

۴-۵- گزارش‌ها و اطلاعات

در جداول شماره ۱۰ و شماره ۱۱ نتایج حاصل از تأثیر گزارش‌ها و اطلاعات بر کنترل داخلی در بنگاه‌های اقتصادی نشان داده شده است:

۴-۶- اخلاق متناسب حرفه

در جداول شماره ۱۲ و شماره ۱۳ نتایج حاصل از تأثیر اخلاق متناسب حرفه بر کنترل داخلی در بنگاه‌های اقتصادی نشان داده شده است:

مطابق با جدول و محاسبات آماری انجام شده و با توجه به مقدار بار عاملی محاسبه شده، تأثیر اخلاق متناسب حرفه در بنگاه‌های اقتصادی که کنترل داخلی را پیاده‌سازی می‌کنند، دارای سطح معناداری معادل ۹۵٪ بوده است. لذا از آنجاکه آزمون t بزرگتر از ۱/۹۶ بوده در نتیجه ارتباط موجود بین اخلاق متناسب حرفه با کنترل داخلی معنادار است.

راهبرد و استراتژی در بنگاه‌های اقتصادی که کنترل داخلی را پیاده‌سازی می‌کنند، دارای سطح معناداری معادل ۹۵٪ بوده است، لذا از آنجاکه آزمون t بزرگتر از ۱/۹۶ بوده در نتیجه ارتباط موجود بین راهبرد و استراتژی با کنترل داخلی معنادار است. همچنین با توجه به مقدار ضریب مسیر، در مقابل یک واحد تغییر در راهبرد و استراتژی، کنترل داخلی به میزان ۰/۳۸۴ واحد تغییر می‌کند.

با بررسی عوامل موجود در جدول شماره ۹ از بین عوامل مؤثر بر راهبرد و استراتژی، عامل شماره ۱۲ با عنوان «رعایت دستورالعمل‌ها و خط‌مشی‌ها در عمل توسط مدیریت و میزان آنها» بیشترین مقدار بار عاملی را به میزان ۲۴/۴۳۲ کسب نموده است که این عامل از نظر مصاحبه‌شوندگان در پژوهش مهم‌ترین و با امتیازترین عامل بوده است.

همچنین با توجه به مقدار ضریب مسیر، در مقابل یک واحد تغییر در اخلاق متناسب حرفه، کنترل داخلی به میزان ۰/۱۱۶ واحد تغییر می‌کند.

با بررسی عوامل موجود در جدول شماره ۱۳ از بین عوامل مؤثر بر اخلاق متناسب حرفه، عامل شماره ۵ با عنوان «برقراری سازوکار مناسب و تدوین خط‌مشی شفاف و انجام شیوه‌های صحیح فعالیت در حرفه» بیشترین مقدار بار عاملی را به میزان ۱۹/۴۵۵ کسب نموده که این عامل از نظر مصاحبه‌شوندگان در پژوهش مهم‌ترین و با امتیازترین عامل بوده است

۴-۷- محاسبه پایایی و روایی پژوهش

به‌منظور اطمینان از نتایج حاصله از تجزیه و تحلیل داده‌های پرسشنامه، پایایی و روایی پرسشنامه مورد بررسی قرار می‌گیرد. برای ارزیابی پایایی تحقیق، از روش آلفای کرون باخ^{۲۳} استفاده شده است.

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left\{ 1 - \frac{\sum s_i^2}{s_x^2} \right\}$$

α : ضریب آلفای کرون باخ

k: تعداد سؤال‌های پرسشنامه

s_i^2 : واریانس مربوط به سؤال i ام

s_x^2 : واریانس کل آزمون

برای محاسبه آلفای کرون باخ ابتدا می‌بایست واریانس نمرات هر سؤال پرسشنامه و واریانس کل آزمون را حساب و سپس با استفاده از فرمول زیر مقدار ضرایب آن را محاسبه نمود.

آلفای به‌دست‌آمده ۰/۹۳ است که با توجه به بزرگتر بودن آن از ۰/۷۰ نشان‌دهنده پایایی مناسب پرسش‌نامه است. از نظر روایی محتوا، با توجه به اینکه پرسشنامه کاملاً از منابع معتبر علمی استخراج شده‌اند، روایی محتوایی پرسشنامه تأمین است.

۴-۸- نتایج خروجی مدل

با توجه به نتایج به‌دست‌آمده و مدل کلی پژوهش، آزمون معنی‌داری مدل انجام شد و مدل معنی‌دار به دست آمد. همچنین، متغیر ارزیابی ریسک از لحاظ خبرگان اهمیت بیشتری نسبت به سایر متغیرها داشته است. در جدول شماره ۱۷ به ترتیب اهمیت متغیرهای مورد مطالعه در این پژوهش از مقدار بار عاملی زیاد به کم، نمایش داده شده است.

جدول ۱۳- اثرات اخلاق متناسب حرفه بر کنترل داخلی از منظر مصاحبه‌شوندگان

ردیف	تأثیرگذاری اجزا (t-value) اخلاق متناسب حرفه بر کنترل داخلی از منظر مصاحبه‌شوندگان	نتایج
۱	آموزش ضمن خدمت در کارکنان و میزان آن در طی دوران اشتغال	۳/۳۸۳
۲	برقراری سازوکار مناسب، بهینه و سازنده به‌منظور تشویق درستکاری - ترویج آن و پایبندی به اصول و موازین اخلاقی در حرفه	۸/۶۳۲
۳	تهیه منشور اخلاقی در سازمان و میزان پایبندی به آن توسط مدیریت و کارکنان و التزام مدیر به رعایت منشور مربوطه	۱۰/۷۶۱
۴	برقراری سازوکار مناسب و بهینه و همچنین خط‌مشی مدون و شفاف در استقرار و پیاده‌سازی مکانیسم تشویق و تنبیه در سازمان	۱۱/۳۶۳
۵	برقراری سازوکار مناسب و تدوین خط‌مشی شفاف و انجام شیوه‌های صحیح فعالیت در حرفه	۱۹/۴۵۵
۶	تهیه ساختار و چارچوب مدون، مناسب و یکسان به‌منظور جذب و به‌کارگیری افرادی که در هر رده شغلی دارای صلاحیت علمی و اخلاقی باشند	۱۷/۹۳۲
	t-value	۷/۸۱۲

جدول ۱۴- ساختار پرسشنامه با محاسبه ضرایب آلفای کرون باخ

ردیف	سازه	سؤالات تعداد	آلفا (درصد) ضریب	تائید/ رد پایایی
۱-	ارزیابی ریسک	۱۰	۰/۹۸۹	تأیید شد
۲-	چارچوب و چارت سازمانی	۱۰	۰/۹۶۵	تأیید شد
۳-	سیستم‌های امنیتی	۱۰	۰/۹۵۲	تأیید شد
۴-	راهبرد و استراتژی	۱۰	۰/۹۲۱	تأیید شد
۵-	اخلاق مناسب حرفه	۱۰	۰/۸۹۳	تأیید شد
۶-	گزارش‌ها و اطلاعات	۱۰	۰/۸۷۴	تأیید شد

جدول ۱۵- نتایج محاسبات آلفای کرون باخ

آماره قابل اطمینان Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
0.932	60

۹-۴- تجزیه و تحلیل داده‌ها

با توجه به نتایج پرسشنامه و مصاحبه با خبرگان و داده‌های پژوهش و همچنین تحلیل داده‌ها در نهایت نتایج زیر به دست آمد:

۱- از بعد ارزیابی ریسک «میزان خط‌مشی‌های مدون و مناسب برای ارزیابی، ارتقا و پاداش

کارکنان» بیشترین مقدار بار عاملی به میزان ۲۱/۷۸۰ را به دست آورده است.

۲- از بعد چارچوب و چارت سازمانی «منظور

کردن واحد حسابرسی داخلی در ساختار و چارت سازمانی مناسب و بهینه» بیشترین مقدار بار عاملی به میزان ۱۳/۲۳۲ را به دست آورده است.

۳- از بعد سیستم‌های امنیتی «میزان مناسب بودن جایگاه واحد حسابرسی داخلی» بیشترین مقدار بار عاملی به میزان ۱۷/۹۶۲ را به دست آورده است.

۴- از بعد راهبرد و استراتژی «رعایت دستورالعمل‌ها و خط‌مشی‌ها در عمل توسط مدیریت و میزان آنها» بیشترین مقدار بار عاملی به میزان ۲۴/۴۳۲ را به دست آورده است.

جدول ۱۶- روایی و پایایی مدل

آلفای کرونباخ Cronbach Alpha		قابلیت اطمینان Composite Reliability	
اخلاق متناسب حرفه Professional Ethics	۰/۸۹۳۴۷۴	اخلاق متناسب حرفه Professional Ethics	۰/۸۶۶۳۴۲
کنترل داخلی InternalControl	۱	کنترل داخلی InternalControl	۱
چارچوب و چارت سازمانی Organizational framework and chart	۰/۹۶۴۸۲۷	چارچوب و چارت سازمانی Organizational framework and chart	۰/۹۱۳۲۶۵
راهبرد و استراتژی procedures strategy and	۰/۹۲۰۷۰۳	راهبرد و استراتژی procedures strategy and	۰/۸۹۰۰۱۰
گزارش‌ها و اطلاعات Reports and informatiom	۰/۸۷۳۸۰۰	گزارش‌ها و اطلاعات Reports and informatiom	۰/۸۵۳۶۹۰
ارزیابی ریسک Risk Assessment	۰/۹۸۸۷۴۶	ارزیابی ریسک Risk Assessment	۰/۸۹۸۴۷۶
سیستم‌های امنیتی Security systems	۰/۹۵۱۹۶۶	سیستم‌های امنیتی Security systems	۰/۹۱۴۶۳۷

۱۴۳

ویژه‌نامه پدافند

اقتصادی

پاییز و زمستان ۱۴۰۲

دو فصلنامه علمی

و پژوهشی

همکاران
 تیمه فعال استان اصفهان و ارائه راهبردهای احیا/سیماک ظاهری و
 بررسی و آسیب‌شناسی احیای واحدهای صنعتی و معدنی راگد و

جدول ۱۷- رتبه‌بندی متغیرهای مکنون به ترتیب اهمیت

رتبه	متغیر مکنون مورد مطالعه	مقدار بار عاملی	زیر مؤلفه برتر	مقدار بار عاملی
۱	ارزیابی ریسک	۱۶/۶۷۰	۱۳	۲۱/۷۸۰
۲	چارچوب و چارت سازمانی	۱۳/۰۶۷	۹	۱۳/۲۳۲
۳	سیستم‌های امنیتی	۱۴/۶۸۱	۳	۱۷/۹۶۲
۴	راهبرد و استراتژی	۹/۶۲۱	۱۲	۲۴/۴۳۲
۵	اخلاق متناسب حرفه	۷/۸۱۲	۵	۱۹/۴۵۵
۶	گزارش‌ها و اطلاعات	۷/۴۵۱	۴	۲۰/۶۳۹

۵- از بعد اخلاق متناسب حرفه «برقراری سازوکار مناسب و تدوین خط‌مشی شفاف و انجام شیوه‌های صحیح فعالیت در حرفه» بیشترین مقدار بار عاملی به میزان ۱۹/۴۵۵ را به دست آورده است.

۶- از بعد گزارش‌ها و اطلاعات «پیگیری مغایرت‌های گزارش‌ها و اطلاعات مربوط به کنترل‌های داخلی توسط مدیریت و میزان آنها» بیشترین مقدار بار عاملی به میزان ۲۰/۶۳۹ را به دست آورده است.

ارزیابی ریسک به معنای شناسایی و تجزیه و تحلیل ریسک‌های مرتبط با اهداف واحد اقتصادی است و مبنایی منطقی برای چگونگی اداره و مهار ریسک‌ها فراهم می‌سازد. یکی از دلایل اینکه ارزیابی ریسک بالاترین رتبه را گرفته این است که شرایط و اوضاع اقتصادی، صنعتی و عملیاتی و همچنین مقررات در حال تغییر هستند پس برای شناسایی و اداره ریسک‌های برخاسته از این تغییرات باید سازوکارهای مناسبی وجود داشته باشد. یکی از پیش‌شرط‌های لازم برای اثربخشی ارزیابی ریسک، تعیین اهدافی است که در سطوح مختلف باهم پیوند خورده‌اند و از سازگاری درونی برخوردارند. از آنجاکه ریسک‌ها بر توان واحد اقتصادی برای ادامه حیات، رقابت موفق در عرصه صنعت، حفظ قدرت مالی، کسب اعتبار نزد عموم، حفظ کیفیت محصولات، خدمات و روحیه کارکنان اثر می‌گذارند لذا تاکنون روش عملی برای کاهش ریسک‌ها تا

سرحد صفر یافت نشده است.

درواقع دست زدن به فعالیت‌های تجاری اساساً متضمن پذیرش ریسک است. مدیریت باید به‌طور معقول میزان ریسک قابل‌پذیرش را تعیین و سعی کند در عمل ریسک را در محدوده تعیین‌شده مهار کند. مدیریت برای اینکه بتواند ریسک‌های واحد تجاری را مدیریت کند، باید علاوه بر دانش تشخیص ریسک‌ها راه‌هایی برای تعیین و شناسایی ریسک‌های بالقوه واحد تجاری انجام دهد. تعریف چارچوبی نظام‌مند برای فهمیدن ریسک‌های بالقوه و تسلط بر آنها نشان‌دهنده خلاقیت و دانش بالای مدیریت در حوزه ریسک است. فن‌های بسیاری برای شناسایی ریسک‌ها وجود دارد ولی هدف کلی همه این فن‌ها شناسایی و پوشش این ریسک‌ها است.

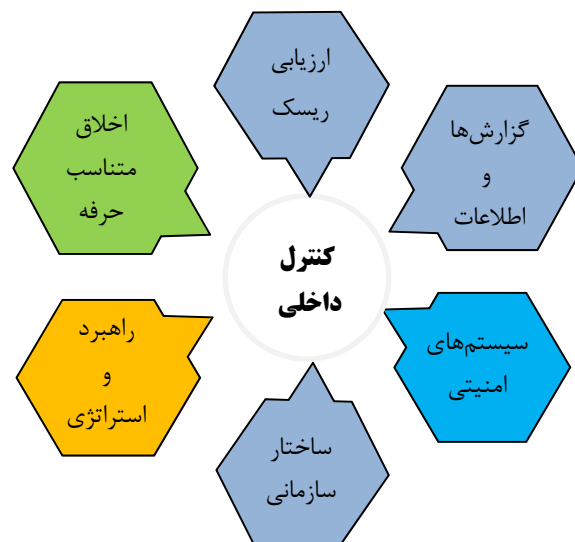
عمده عواملی که در ارزیابی ریسک در واحدهای اقتصادی امکان دارد نادیده گرفته شود می‌تواند ناشی از ریسک‌های محیطی، ریسک‌های فرآیندی (عملیاتی) و ریسک‌های اطلاعاتی باشد. ریسک محیطی متأثر از نیروهایی است که مرتبط با عملیات سازمان بوده و در خارج از سازمان بر عملیات سازمان تأثیرگذار است و باید در انتخاب اهداف، عملیات مشتریان، نیازهای مرتبط با آنها در یک چارچوب سازمان‌دهی شده مورد توجه قرار گیرد. سازمان می‌تواند با ایجاد خلاقیت در مدیریت ریسک این موارد را در کنترل خود قرار دهد. از دسته عوامل مربوط به این ریسک‌ها

در شرکت، سازمان و یا بنگاه اقتصادی و شناسایی انواع و اقسام ریسک‌ها و تهدیدات امنیتی که قادر خواهد بود تا حیات آن بنگاه‌ها را با مشکل مواجه نماید، از جمله دلایلی هستند که به امنیت بنگاه اقتصادی، سازمان و یا شرکت از طریق کنترل داخلی اهمیت زیادی می‌دهند. اتخاذ سیاست‌های امنیتی مناسب و اجرای صحیح آنها ریسک خطر از دست دادن ناگهانی اطلاعات را کاهش می‌دهد. از آنجا که اطلاعات لازمه هر سازمان است پس سیستم‌های امنیتی و حفاظت از آن برای مدیران بااهمیت است. امروزه نیز هر چه بیشتر به سمت فناوری قدم برمی‌داریم راه‌حل‌های قدیمی نمی‌تواند پاسخگوی مشکلات ما باشد.

راهبرد و استراتژی بعد از سیستم‌های امنیتی در رتبه چهارم قرار گرفته است. راهبرد جزو متغیرهای بااهمیت است. نتیجه رتبه‌بندی نشان می‌دهد که راهبرد و استراتژی ارتباط مستقیمی

با ریسک بنگاه‌ها داشته است اما امتیاز بالایی را به دست نیاورده و اهمیت نخستین در سازمان ندارد یا اینکه سازمان‌ها، بنگاه‌های اقتصادی به‌درستی نمی‌توانند راهبرد و استراتژی را تعیین کنند یعنی مقوله استراتژی به‌درستی در سازمان‌ها شناسایی نمی‌شود و یا جایگاه درستی ندارد. برای همین سازمان‌ها و بنگاه‌ها اعتقادی کمتری به راهبرد و استراتژی در داخل خود و یا سایر بخش‌ها دارند. در بحث راهبرد و استراتژی عملکرد مدیریت نسبت به دستورالعمل‌ها مهم بوده است و می‌توان نتیجه گرفت که توجه بنگاه‌ها به مقوله ریسک مدیریت از اهمیت بالایی برخوردار است. لازم به ذکر است در مورد عامل استراتژی تحقیقات زیادی انجام نشده است.

رتبه پنجم در تحقیق حاضر را اخلاق متناسب حرفه کسب کرده است. نتیجه پژوهش حاضر اثبات می‌کند که سازمان‌ها و بنگاه‌های اقتصادی

نمودار ۱- الگوی عوامل مؤثر بر کنترل‌های داخلی به‌منظور کاهش ریسک بنگاه‌های اقتصادی

اهمیتی به اخلاق متناسب حرفه نداده و آن را رعایت نمی‌کنند. شاید بتوان گفت استخدام افراد بیشتر بر مبنای آشنایی و روابط دوستانه با مدیریت انجام می‌شود نه بر اساس صلاحیت

علمی و اخلاقی افراد. حتی وجود رسوایی‌های مالی و اخلاقی و اختلاس‌ها از جمله دلایلی باشد که سازمان‌ها اخلاق حرفه‌ای را در سطح پایینی به اجرا درآورده و این موضوع ریسک‌های بنگاه‌ها

را افزایش می‌دهد. شاید اگر به اخلاق متناسب حرفه توجه بیشتری شود، نیاز به ارزیابی ریسک و امنیت بالا در سازمان احساس نخواهد شد. در واقع سازمان‌ها به جای پیشگیری از به وجود آمدن خطاها و اشتباهات عمدی و سهوی در سطوح مختلف از طریق رعایت اخلاق متناسب حرفه، بیشتر به فکر کشف این خطاها هستند. لذا پیشنهاد می‌شود که مقام‌های قانون‌گذار، به بحث‌های اخلاق متناسب حرفه و جایگاه اخلاق حرفه‌ای به منظور کاهش ریسک بنگاه توجه کنند و یا اینکه مقامات مسئول آیین رفتار حرفه‌ای را برای بنگاه‌ها اجباری نمایند.

پایین‌ترین رتبه در تحقیق حاضر را گزارش‌ها و اطلاعات کسب کرده است. امتیاز کسب‌شده توسط عامل گزارش‌ها و اطلاعات نزدیک به عامل اخلاق متناسب حرفه است؛ یعنی از نظر پاسخ‌دهندگان به پژوهش ریسک بنگاه‌ها در ارتباط با گزارش‌ها و اطلاعات با ریسک بنگاه در حوزه اخلاق متناسب حرفه کسب‌شده در یک سطح از اهمیت می‌باشند. شاید به این دلیل است گزارش‌هایی که توسط شرکت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی به مدیریت ارسال می‌شود، پیگیری نمی‌شود و این عامل اثرگذاری ریسک و اهمیت دانستن گزارش‌ها را پایین می‌آورد. نتایج تحقیق حاضر با یافته‌های لینارد و همکاران (۲۰۱۶) مطابقت ندارد. آنها به این نتیجه رسیدند که گزارش‌های نقاط ضعف کنترل داخلی جزئی از الزامات شرکت‌ها است و سازمان‌هایی که چنین گزارش‌هایی را تهیه نمی‌کنند، سطوح بالاتری از دست‌کاری فعالیت‌های واقعی را نشان می‌دهند؛ و به صورت مخفیانه ریسک مخاطرات دارایی‌ها را افشا نمی‌کنند. [۳۳]

۴-۱۰- ترسیم مدل و الگو

با توجه به اهمیت کنترل‌های داخلی و مزایای متعدد آن و عدم به‌کارگیری آن توسط سازمان‌ها

و شرکت‌های ایران، تدوین الگو و مدل در این زمینه ضروری و اجتناب‌ناپذیر است. استفاده از این مدل نه تنها باعث افزایش اثربخشی و کارایی کنترل داخلی و کاهش ریسک در بنگاه‌های اقتصادی می‌شود بلکه دارای مزایایی از قبیل به‌روزرسانی سیستم کنترل داخلی از طریق شناسایی و تعیین نقاط ضعف موجود و انجام اقدامات اصلاحی، کاهش ریسک در سازمان‌ها و افزایش نظارت بر آنها هست؛ بنابراین به سازمان‌ها و شرکت‌ها توصیه می‌شود به‌منظور برخورداری از مزایای مذکور نسبت به پذیرش، پیاده‌سازی و به‌کارگیری کنترل‌های داخلی به‌منظور کاهش ریسک بنگاه‌های اقتصادی با استفاده از مدل ارائه‌شده در این تحقیق اقدام نمایند.

۵- نتیجه‌گیری

امروزه دنیای صنعت و کسب‌وکارها در حال رشد و شکوفا شدن هستند. این رشد با گسترده‌گی و پیچیدگی‌های روزافزون فعالیت‌های تجاری، تشدید رقابت، تغییرات سریع در محیط اقتصادی، فناوری اطلاعات و سیستم‌های مکانیزه زیادی همراه بوده که این پیچیدگی‌ها با تحولات و دگرگونی‌های متعددی همچون جهانی‌شدن، برون‌سپاری و ایجاد ائتلاف‌های استراتژیک مواجه است، همین موضوع موجب شده است تا بنگاه‌های اقتصادی با انواع ریسک‌ها مواجه شده و مدیریت ریسک در فعالیت‌های سازمان‌ها اعم از تجاری و غیرانتفاعی اهمیت روزافزونی پیدا کند.

زمانی که یک کسب‌وکار دارای تعداد کمی عضو باشد، ریسک و مخاطرات آن کمتر و کنترل حساب‌ها، امور مالی و سایر جنبه‌های اقتصادی آن آسان‌تر است؛ اما اگر کسب‌وکار گسترده و پیچیده باشد در اینجا مفهوم کنترل‌های داخلی اهمیت پیدا می‌کند.

نظام کنترل‌های داخلی، زیربنا و شالوده اصلی بنگاه‌های اقتصادی است که به‌منظور نظارت بر

فعالیت‌های بنگاه‌ها و در راستای تحقق اهداف آن کاهش ریسک و شفافیت در پاسخگویی استقرار می‌یابد. از منظر مقرراتی بسیاری از مراجع و تدوین‌کنندگان مقررات، استقرار کنترل‌های داخلی را الزامی کرده‌اند؛ برای مثال، مقررات کمیسیون بورس و اوراق بهادار در امریکا ۲۷، شرکت‌ها را ملزم به طراحی و حفظ نظام کنترل‌های داخلی حسابداری کرده است. در انگلستان نیز فصل دوم از گزارش ترنبال به این موضوع پرداخته است. بر اساس این گزارش نظام کنترل‌های داخلی، نقش کلیدی در مدیریت ریسک‌های مهم مرتبط با تحقق اهداف کسب‌وکارها دارد [۳۴].

با وجود اهمیت و ضرورت کنترل‌های داخلی به‌منظور کاهش ریسک بنگاه‌های اقتصادی تاکنون پژوهشی در این زمینه انجام نشده است تا بتوان نتایج را باهم مقایسه کرد، اما مستندات و پژوهش‌های انجام شده در ارتباط با کنترل‌های داخلی و ریسک این نتیجه را تأیید می‌کنند که ارتباط این دو مقوله بسیار اثربخش و تنگاتنگ می‌باشند بدین صورت که هرچقدر کنترل‌های داخلی قوی‌تر اجرا شود ریسک بنگاه‌های اقتصادی کاهش می‌یابد و بالعکس یعنی کنترل داخلی ضعیف ریسک بنگاه‌های اقتصادی را بالا می‌برد [۳۵].

از آنجا که کنترل‌های داخلی اثربخش از الزامات راهبری بنگاه‌های اقتصادی است و با توجه به اینکه پیامدهای ضعف در نظام کنترل‌های داخلی ضمن افزایش ریسک، می‌تواند مخاطرات بنگاه‌های اقتصادی کشور را تهدید کند، لذا در این پژوهش عوامل مؤثر بر کنترل داخلی به‌منظور کاهش ریسک بنگاه‌های اقتصادی و الگوی بهینه آن ترسیم و سعی شد تا از این طریق، گامی در راستای بهبود عملکرد و کاهش ریسک بنگاه برداشته شود. در خصوص عوامل مؤثر بر کنترل‌های داخلی به‌منظور کاهش ریسک

در مجموع ۶ عامل اثربخش و بااهمیت شناسایی و به‌غریبالگری عوامل مذکور بر اساس نظرات خبرگان پرداخته شد.

در این تحقیق و با توجه به تجزیه و تحلیل داده‌ها و عوامل مؤثر بر کنترل‌های داخلی به‌منظور کاهش ریسک نتیجه می‌گیریم که افزایش روزافزون نقش کنترل‌های داخلی در سازمان‌ها و بنگاه‌ها و استفاده از آن به‌عنوان عنصر حامی اقدامات مدیریت در راهبری بنگاه و سازمان به‌عنوان ابزاری برتر برای شناسایی ریسک در طول زمان خواهد بود.

نتایج نشان داد که کنترل داخلی با رویکردی منظم، ارزیابی و بهبود کارایی و اثربخشی کنترل، مدیریت ریسک را تحت پوشش قرار داده و اهداف و مواضع مشترکی میان کنترل‌های داخلی و ریسک به وجود می‌آورد. از این رو، مدیران باید آگاه باشند که حمایت آنها از برقراری سیستم کنترل داخلی باعث به کنترل درآوردن ریسک‌های موجود می‌شود.

این پژوهش نشان داد که استقرار کنترل‌های داخلی و کاهش ریسک منجر به افزایش اقبال عمومی و استقبال قابل توجه و مثبت توسط سرمایه‌گذاران از شفافیت عملکرد بنگاه‌های اقتصادی می‌شود؛ و در مقابل ضعف در کنترل‌های داخلی نه تنها بر صحت و کیفیت اطلاعاتی که توسط مدیران استفاده می‌شود، اثرگذار است بلکه بر سطح افشای ریسک نیز تأثیر مستقیم می‌گذارد. همچنین نتایج نشان داد شرکت‌هایی که سیستم کنترل‌های داخلی ناکارآمد دارند نسبت به شرکت‌هایی که دارای کنترل‌های داخلی مؤثری هستند، از نظر سرمایه‌گذاران ریسک بالاتری دارند.

نتایج پژوهش به کنترل‌های داخلی و افشای ریسک کمک می‌کند و پیامدهای وسیع‌تری را برای گزارش اثربخشی کنترل داخلی و عوامل ریسک نسبت به آنچه قبلاً مستند شده است،

پیشنهاد می‌کند.

شواهد تجربی حاصل از پژوهش نشان می‌دهد مدیران شرکت میزان افشای ریسک خود را به صورت استراتژیک تغییر می‌دهند تا بر تصمیمات سرمایه‌گذاران تأثیر مثبت بگذارد و چنانچه سطح کنترل‌های داخلی شرکت از نظر حسابرسان مستقل حاوی ضعف بااهمیت باشد و این موضوع در دوره‌های بعد نیز تکرار شود، مدیران نسبت به سطوح افشای ریسک تجدیدنظر خواهند کرد.

در بیشتر پژوهش‌های پیشین از ریسک به عنوان یکی از مهم‌ترین شناسه‌هایی نام‌برده شده است که اساساً بر کنترل‌های داخلی تأثیر می‌گذارد. این پژوهش نشان داد که سیستم کنترل داخلی استقرار یافته توسط مدیریت باید به گونه‌ای طراحی و اجرا شود که اطمینان معقولی از وجود دارایی‌ها و بدهی‌ها و صحت و کفایت رویدادها و اقلام مندرج در گزارش‌های مالی حاصل شود. در صورت طراحی و اجرای یک سیستم کنترل داخلی مناسب، اطلاعاتی که از طریق گزارش دهی مالی به اشخاص ذینفع ارائه می‌شود، قابل اعتماد و اتکا خواهد بود. این پژوهش اثبات نمود که ارزیابی ریسک بنگاه‌ها و مدیریت بر ریسک زمینه اجرای کارآمد کنترل‌های داخلی را موجب می‌شود. نتایج این پژوهش نشان داد که در بین عوامل مؤثر بر کنترل‌های داخلی، ارزیابی ریسک مهم‌ترین عامل اثرگذار است.

۶- منابع

۱- زهرا گل علیزاده فروتنه زهرا، باقرپور والشانی محمدعلی و محسن نوغانی، (۱۳۹۴)، تأثیر اجرای دستورالعمل کنترل‌های داخلی بر سطح اعتماد استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی، فصلنامه علمی پژوهشی دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت سال پنجم / شماره ۸۱/ تابستان ۱۳۹۵.

2- Acharyya, M. and Mutenga, S. (2013). "The Benefits of Implementing Enterprise Risk Management: Evidence from the Non- life Insurance Industry", available at www.ermssymposium.org/2013/pdf/erm-2013-

paper-acharyya.pdf

3- Andersen, T.J. (2006). Global Derivatives: A Strategic Risk Management Perspective. Pearson Education, Harlow.

4- Hoyt, R.E. and Liebenberg, A.P. (2011). The Value of Enterprise Risk Management, The Journal of Risk and Insurance, Vol.78, No. 4, Pp. 795- 822.

5- Sawa Wabwile, E. & Chitiavi, S. & Mwalati, B.A & Ondiek Douglas, M. (2014). Financial Leverage and Performance Variance A Mong Banks. Evidence of Tier Commercial Banks Listed On Nairobi Security Exchange Kenya, International Journal of Business and Management Invention ISSN (Online), Vol.3, No.4, Pp. 01-13.

۶- موسوی شیرینی محمود، توکل نیا اسماعیل و ماهرخ شاکری، (۱۳۹۲)، مشارکت حسابرسان داخلی در مدیریت ریسک بنگاه فصلنامه علمی پژوهشی دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت سال دوم، شماره ۷ پائیز ۱۳۹۲.

۷- نوید جوادی (۱۳۹۴)، نقش کنترل‌های داخلی اثربخش در حسابرسی و ارتباط آن با مدیریت ریسک، مجله حسابدار، شماره ۲۸۶، صص ۵۹ - ۵۴.

۸- حاجی‌ها، زهره و سهیلا محمدحسین نژاد، (۱۳۹۴)، "عوامل تأثیرگذار بر نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی"، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، دوره هفتم، شماره ۲۶، صص ۱۳۷ - ۱۱۹.

9- Healy, P. M. & Palepu, K. G. (2001). Information asymmetry, corporate disclosure, and the capital markets: A review of the empirical disclosure literature. Journal of Accounting and Economics, 31(1-3), 405-440.

۱۰- سعید جبار زاده کنگر لویی و یاسر رادی، (۱۳۹۸)، بررسی تأثیر توانایی مدیریت بر شفافیت شرکتی با تأکید بر اثر تعدیل‌گری ضعف کنترل‌های داخلی در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، پژوهش‌های حسابداری مالی سال یازدهم، شماره اول، پیاپی (۳۹)، صص ۸۰ - ۵۵.

11- Bushman, R.M. Smith, A.J. (2001) " Financial Accounting Information and corporate governance. Journal of Accounting Economics 31, 237- 333.

۱۲- جلیوند ابوالحسن، رستمی نوروزآباد مجتبی، عسکری فیروزجایی احسان و میلاد رحمانیانی، (۱۳۹۸)، پیاده‌سازی مدیریت ریسک سازمانی؛ شناسایی، تحلیل و ارزیابی مورد مطالعه: نهاد مالی فعال در بازار سرمایه ایران، فصلنامه علمی- پژوهشی مدیریت دارایی و تأمین مالی سال هفتم، شماره ۲، شماره پیاپی (۵۲) صص ۲۴-۱.

۱۳- صابری، م، ۱۳۸۸، رهنمودهای اینتوسای برای استانداردهای کنترل‌های داخلی در شرکت‌های دولتی مورد رسیدگی سازمان حسابرسی، مرکز آموزش و بهسازی منابع انسانی دیوان محاسبات کشور.

14- Romney, M. B. and Steinbart, P. J. (2012), Accounting Information Systems, 12th edition, Pearson Education Ltd. Harlow, United Kingdom.

۱۴۹
بازنامه پدافند
اقتصادی
پاییز و زمستان ۱۴۰۲
دو فصلنامه علمی
و پژوهشی

مجله
ریسک‌بین

همکاران
نیمه فعال استان اصفهان و ارائه راهبردهای احیای سیستم‌های صنعتی و معدنی راگد و بررسی و آسیب‌شناسی احیای واحدهای صنعتی و معدنی راگد و

(2016), Factors associated with the adoption of risk-based internal auditing, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 25, pp. 79-98.

27- Chen, T. Xie, L. and Y. Zhang. (2017). How does Analysts' Forecast Quality Relate to Corporate Investment Efficiency? *Journal of Corporate Finance*. Vol. 43, Pp. 217-240.

28- Xu, C. and Z. Zhou. (2016). The Study of Internal and Over-Investment on Corporate Credit Risk. *Procedia Computer Science*, Vol. 91, Pp. 109 – 113.

29- Hong, S. & Eun Lee, J. (2015), "Internal Weakness And Stock Price Crash Risk", *The Journal of Applied Business Research*, 31(4), PP. 1289-1296.

30- Zhou, Jie. Kim, Jeong-Bom. & Yeung Ira, (2013), "Material Weakness in Internal and Stock Price Crash Risk: Evidence from SOX section 404 Disclousure", Available at:

31- Merkley B.W. Miccolis J.A. (2002), Getting left behind, *Risk Management*, April, pp. 28-50. Nagy A.L. Cenker W.J. (2002), An assessment of the newly defined internal audit function, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 17 No. 3, pp. 130-7.

۳۲- اسدی مرتضی، (۱۳۹۱)، راه دشوار پیاده‌سازی کنترل‌های داخلی در شرکت‌های ایرانی، (ابلاغ به‌تنهایی کافی نیست)، فصلنامه حسابدار رسمی، شماره ۳۲، صص ۶-۱۱.

۳۳- سپاسی سحر و حاجی قاسمی نیلوفر، (۱۳۹۶)، الگوی کنترل داخلی در سیستم‌های برنامه‌ریزی منابع سازمانی، پژوهش‌های تجربی حسابداری، سال هشتم، شماره ۳۱، صص ۱۵۰-۱۱۹.

۳۴- مرتضوی سید مرتضی و شکرخواه جواد، (۱۴۰۱)، شناسایی ضعف‌های نظام کنترل‌های داخلی بانک‌های ایران، پژوهش‌های حسابداری مالی سال چهاردهم، شماره اول، پیاپی (۵۱)، صص ۱۰۸-۸۱.

۳۵- صبری، رضا. (۱۳۹۳). ضرورت ارزیابی و گزارشگری کنترل‌های داخلی در بانک‌ها و مؤسسات اعتباری، روزنامه دنیای اقتصاد، شماره ۳۱۶۷.

۱۵- پورسعید عباس و رحمت اله محمدی پور، (۱۳۹۸)، امکان‌سنجی استقرار نظام حسابرسی داخلی مبتنی بر ریسک در دانشگاه آزاد اسلامی کشور، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی سال یازدهم، شماره ۱۴، صص ۲۵۵ - ۲۲۹.

۱۶- آقای محمد، گلجاریان محمد علی، نظری کیانوش و امین اسدالهی، (۱۳۹۴)، کنترل‌های داخلی مؤثر در شرکت‌های سرمایه‌گذاری از دیدگاه حسابرسان مستقل، پژوهش‌های تجربی حسابداری، دوره ۵، شماره ۳، شماره پیاپی ۱۷، صص ۱۲-۱.

۱۷- اسدی مرتضی، نیلوفر اصغری، (مترجمین) (۱۳۹۳). «نقش آینده حسابرسی داخلی در مدیریت ریسک». دومانه‌نامه حسابرسان داخلی، سال اول، شماره ۱، صص ۳۶-۲۸ نویسندگان: جان شورترید، جان فریزر، گرانت پاردی و آرنولد شانفیلد.

18- Mahzan, N. & Yan, C. M. (2014). "Harnessing the benefits of corporate governance and internal audit: advice to SME". *Social and behavioral sciences*, 115, 156-165.

۱۹- کردستانی غلامرضا و سید محسن محمدی نسب، (۱۴۰۲)، تأثیر اثربخشی کنترل‌های داخلی بر افشای ریسک در متن گزارش‌های مالی، دوره ۱۵، شماره ۵۷ - شماره پیاپی ۵۷، صص ۲۲-۱.

۲۰- غفاری حبیب، امیری علی، سالاری حجت و داود خدادادی، (۱۴۰۱)، آرایه الگوی بهینه کنترل‌های داخلی به‌منظور کاهش ریسک بنگاه‌های اقتصادی، نشریه دانش حسابرسی، جلد ۲۲ شماره ۸۷، صص ۴۲۳-۴۰۳.

۲۱- عباسی سمیه، صفر پور مریم و فرزین خوشکار، (۱۴۰۰)، تأثیر ریسک کنترل داخلی بر مشکلات نمایندگی، نشریه علمی رویکردهای پژوهشی نوین مدیریت و حسابداری، دوره ۵، شماره ۱۷ صص ۱۶-۱.

۲۲- رمضان امیدواری (۱۴۰۰) بررسی حسابرسی داخلی مبتنی بر ریسک و دخالت حسابرسی داخلی در مدیریت ریسک بنگاه (مطالعه موردی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران)، فصلنامه رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، سال پنجم، شماره ۵۵، جلد چهارم، صص ۳۰۵-۲۹۸.

۲۳- شکرشکن علی و زهره حاجی‌ها، (۱۳۹۹)، بررسی تأثیر کیفیت حسابرسی داخلی بر افشای مدیریت ریسک و کنترل داخلی، وبسایت کارشناس رسمی دادگستری. info@alishekarshekan.ir.

24- Alrashidi, R. baboukardos, D. & Arun, T. (2021). Audit fees, non-audit fees and access to finance: Evidence from India. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, Vol43, June 2021, 100397.

25- Baugh, M. Ege, M. S. & Yust, C. G. (2021). Internal control quality and bank risk-taking and performance. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 40(2), 49- 84.

26- Castanheira N. Rodrigues L.L. Craig R.